

80. R. Neg. Subs. ad 1 prob. D. In se, Tr. Si ei accesserit Ecclesie interpretatio quæ sensum germanum determinet, N. Jam verò Cornelius à Lapide fusè ostendit non solum ex contextu, sed ex communi interpretum Græcorum et Latinorum expositione, Romanorum pontificum interpretationem genuinam præ se ferre Paulini testimonii sententiam (1). Ad do obsecrationem quam exaggerant adversarii, si qua reverà sit, novam esse rationem subjiciendi propriam interpretationem expositioni Ecclesie.

81. Ad 2. N. Hanc enim oppositionem cum heremeticis regulis et Apostoli mente non deprehenderunt non solum scholastici, ut adversarii fingunt, sed neque Patres et interpretes ut vidimus, neque Romani pontifices. Mirum proinde est ipsos solos, qui tamen fatentur, imò contendunt Pauli textum nimis obscurum esse, ejusmodi oppositionem invenisse.

82. Ad 3. N. Tota enim hæc adversariorum expositio nititur falso, ut aiunt, supposito, quòd scilicet Apostolus constitutum à se principium de indissolubilitate matrimonii extendat pariter ad casum sibi propositum de infideli, qui nolit pacificè vivere cum

Illud verò in cl. auctoris commendationem silentio prætereundum non censeo, quòd vix ipsi innotuerit per litteras ad eum datas à R. D. Carolo Vizzardelli à secretis pro litteris Latinis SS. Domini N. Gregorii XVI, 6 kal. oct. 1852, summum Pontificem agrè tulisse sententiam quam in 6 tomo, p. 1, Mantissa 1, astruxerat circa indissolubilitatem conjugii fidelem inter et infidelem, si hic sine injuriâ Salvatoris cohabitare nolit, ut statim se receperit, ac insequentem emisit declarationem: « In rebus theologis à supremo totius Ecclesie magistro, cui Jesus Christus docendi munus demandavit edoceri, maxima discipuli laus est et gloria. Quà de causâ, quanquam questio proposita à conciliis nondum sit definita, sufficit tamen mihi auctori operis citati, significata summi pontificis nostri Gregorii displicentia, ut eam loco citato assertam et defensam de indissolubilitate præfati conjugii sententiam, tanquam decretis summorum pontificum et praxi Ecclesie contrariam declarem et rejiciam, sicut et omnia alia opuscula infallibili Ecclesie catholice summique Pontificis judicio humillimè subjicio. Dusseldorfii, 16 octobr. 1852. Dr. Binterim. » Inserta est autem hæc declaratio tomo 7, p. 2, ad finem operis archæologici. Ita se gerunt qui ex animo catholici sunt.

(1) Comment. in hunc loc. Vidimus ipsum Cajetanum non abnterè ejusmodi expositionem Apostoli menti consentaneam esse, atque contextui, sic enim scribit l. c.: « Quia tamen antiquo Ecclesie usu sensum communem textus hujus firmatum credo, et textus capax est hujus sensus communis, ideò dicendum est quòd Dominus in Evangelio non communem utriusque conjugii, sed marito propriam tradidit libertatis legem, ut textus ipse manifestè dicit. Paulus autem communem utriusque conjugii legem libertatis promulgat, auctoritate procul dubio divinâ, quâ solâ separari potest quod Deus conjunxit, juxta verbum Domini de conjugio, non Christianorum, sed ab initio mundi constituto... Infidelitas autem, quæ ad animam spectat, paris censetur juris in utroque conjugio à Paulo. Et hæc dicta sint ad satisfaciendum questioni de contrarietate doctrinæ Pauli ad doctrinam Christi. Christus enim solam fornicationis causam excepit solutionem conjugii quoad vinculum (juxta peculiarem Cajetani sententiam de quâ postea); Paulus autem alteram docens causam, docet non esse solam fornicationis causam. »

fideli, cum tamen ex orationis serie contrarium planè appareat. Etenim cum Apostolus declaraverit insolubile manere connubium, si infidelis consenserit pacificè degere cum fideli, eò quòd diversitas confessionis non sit ratio conjugii solvendi, postea ad casum nostrum deveniens contrarium omninò statuit, dicens: Quòd si infidelis discedit, seu abruptit matrimonii vinculum, disrumpat ut ei placet atque penitus divellat; et tunc conjux fidelis liber erit, utpote solutus ab eo vinculo, quòd licet injustè, tamen ex parte suâ infidelis dirupit ac solvit. Hunc enim sensum exigit antithesis à Paulo instituta inter duos priores casus in quibus apertè omnem exceptionem sustulit, imò expressam apposuit restrictionem de obligatione manendi in priori conjugio, quamvis divortium quoad thorum victumque intercesserit, et inter tertium casum in quo absolutè pronuntiat Apostolus vinculum semel ab infideli solutum, tale permanere. Sanè per verbum discedat solutionem conjugii quoad vinculum ex parte infidelis juxta leges Romanas significari adversarii ipsi fatentur; quare igitur nunc contendunt coartari ejus significationem ad solam separationem quoad thorum et habitationem respectu fidelis? Quæ porrò adjiciunt adversarii, nihil aliud evincunt, quam infidelem iniquè ac injustè se gerere dum propter religionem christianam solvit conjugium, quod et nos ultrò fatemur, nec infidelitatem hoc jus ei tribuere. Ast non evincunt, quòd ipsis probandum esset, Deum ex hac occasione non dedisse in favorem fidei Christiano privilegium novas ineundi nuptias.

83. Ad 4. D. Injusta infidelis separatio nullum præbet fideli privilegium per se, C.; ex Dei dispositione, N. Neque enim nos, ut objecto supponit, ex injusta infidelis separationem repetimus privilegium de quo est sermo, sed ex Deo, ut sæpius diximus, qui in fidei favorem in ejusmodi casu illud fideli concessit. Hinc ruit etiam animadversio quæ ex Joan. Chrysostomò fit.

84. Ad 5. N. Alioquin S. Paulus hanc restrictionem non prætermisisset; non solum verò hic eam Apostolus prætermisit, sed ut patet ex toto contextu, potius exclusit. Quod porrò additur de vite brevitate ad rem præsentem non facit.

85. Ad 6. Esto; non tamen inde sequitur debere partem derelictam manere innuptam, cum possit suâ frui libertate; secus agere, esset propositum sanctionis consilii, non obligatio.

86. Ad 7. N. Nam Apostolus loquitur de immunitate à servitute relativè ad solutionem conjugii; cum enim dixisset: Quòd si infidelis discedit, discedat, continenter addit: Non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi. De peccato nec verbum habet. Superstructa proinde expositio est violenta adversariorum glossa.

87. Ad 8. D. In foedere conjugali non datur servitus propriè dicta, C.; impropriè dicta quâ fiat ut neuter conjux possit se amplius à jugo retrahere et ab obligationibus quas secum fert matrimonium, N. Ludunt propterea adversarii in ambiguo dum tanta obtrudunt.

88. Ad 9. N. Nemo enim qui non sit in Græcâ lingua hospes ignorat, ut cætera omittam, voces *ἀδελφὸς* et *ἑταῖρος* promiscuè sumi tam pro nuptiis quàm pro non nuptiis præsertim in Scripturis.

89. Ad 10. N. Ejusmodi enim sunt piæ adversariorum meditationes, non verò verborum Pauli germana expositio.

90. Ad 11. N. Ut constat ex dictis; quare auctores potius novæ hujus interpretationis, non autem scholastici, supponunt quod est in questione, dum ex verbo *discedat* concludunt datum esse privilegium fideli novas nuptias ineundi. Scholastici enim, imò verius theologo omnes et interpretes pro se habent sensum veterum Patrum, et Romanorum pontificum, et Ecclesie praxim quibus adversarii destituunt.

91. Inst. Atqui neque traditio, neque Ecclesie praxis favent horum theologorum interpretationi. 1º Antiquiores Patres de hac questione prorsus siluerunt. 2º Augustinus verò, quo meliorem Apostoli interpretationem et traditionis testem habere non possumus, universam questionem expendit in duobus ad Pollentium libris de Conjugiis adulterinis, et ubique adversatur iis qui pro hujusmodi conjugiorum dissolutione pugnant. Non modò enim conjugialis vinculi insolubilitatem omni in casu absque ullâ exceptione tuetur, non modò ait lib. 2, c. 4: *Nullius viri posterioris mulier uxor esse incipit, nisi prioris esse desierit; esse autem desinet uxor prioris, si moriatur vir ejus; verùm etiam lib. 1, c. 18, ubi propius ad hanc questionem accedit, ideò inter cætera ostendit non expedire ut conjuges fideles dimittant infideles, quia in alia conjugia cum ceciderint viventibus eis à quibus dimittuntur, adulterinis nexibus colligati difficillimè resolvuntur.* Atqui legitimis, non verò adulterinis nexibus colligantur, si fideli ita liceret ab infideli conjugio discedere, ut posset alias nuptias contrahere. Idem repetit cap. 25, ubi inter cætera scribit: « Propter quodlibet fornicationis genus sive carnis, sive spiritus, ubi et infidelitas intelligitur, et dimisso viro non licet alteri nubere, et dimissâ uxore non licet alteram ducere, quoniam Dominus nullâ exceptione factâ, dicit: *Si uxor dimiserit virum suum, et alii nupserit, mæchatur; et omnis qui dimittit uxorem suam, et ducit alteram, mæchatur.* » Ergo Augustinus citra ullam ambiguitatem planè et expressè indicavit omnia, atque ipsa infidelium conjugia, nunquam dissolvi posse. 3º Neque hoc Augustini iudicium infirmare potest theologorum et canonistarum in asserendâ contrariâ opinione conspiratio; horum enim auctoritas pluris faciendâ non est quàm auctoritas Gratiani et Innocentii III, quibus unicè imituntur; atqui constat utrumque fuisse deceptum. Etenim canon *Si infidelis* ab utroque laudatus tanquam Gregorii M. sententia, non ejus est, sed auctoris Commentariorum in Epistolas Pauli, quod opus Hilario diacono, homini obscuro, schismatico, et erroribus Luciferianorum contaminato eruditè ascribunt. Cum ergo Innocentius et Gratianus opinionem suam à fonte impurò combiberint, ac cæteris proinde propinâverint, eorum omnium auctoritas obruere theologum non debet, qui si paucos viros, modò graves, secum habeat, poterit sanè adversus plurimos stare; non enim numero homines judicantur, sed pondere. 4º Ex dictis præterea et illud colligitur quare nulla exempla solutorum ejusmodi conjugiorum anteriora sec. Ecclesie X proferri possint (1). Ergo.

92. R. Neg. subs. Ad 1 prob. D. Quia nulla eis se præbuit occasio de hac questione scribendi, Tr. vel C. Quia ipsi de hoc privilegio non constituunt, N. Duo hæc permisceri inter se nec possunt nec debent, ut ex pluribus aliis controversiis etiam dogmaticis planum fit. Posteriores verò de eâ loquuntur, atque, ut vidimus, nobis suffragantur.

93. Ad 2. N. Tantùm enim abest ut S. Augustinus questionem hanc universam expendit, ut ne attingat, quidem; tantùm abest ut doctrinæ nostræ adversetur, ut nequidem casum hunc nostrum examini subjiciat, ut quis duos libros ad Pollentium perlustrans faciliè sibi persuadere poterit (2). Hinc mirum

(1) Ita l. c. Gervasio, qui præterea insurgit adversus Van Espenium, eò quòd in analysi Decreti Gratiani confidenter asseruerit præsentem Ecclesie disciplinam dissolvendi matrimonium neophytorum fundatam esse super claros textus S. Augustini ex libris de adulterinis Conjugiis.

(2) In his assertionibus Gervasio plura sunt perperam dicta; siquidem 1º falsum est hanc questionem inter alias fuisse à Pollentio propositam S. Augustino; 2º falsum pariter est S. Augustinum agitasse in his libris questionem de conjugio in infidelitate contractis, et de casu conversionis alterutrius conjugis, renuente altero pacificè vivere et sine injuriâ Creatoris cum converso ad christianam religionem. Agitat igitur S. doctor in libro priori duas questiones quarum altera est, circa illud 1 Cor. 7, 10: *His qui matrimonio juncti sunt præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere, quòd si discesserit manere innuptam, etc.*, quod dominicum præceptum Pollentius putabat pertinere ad mulieres à viris recedentes præter fornicationis causam, hisque solis vetitum esse alteri viro nubere; contra verò S. Augustinus ad eas tantum spectare contendit, quæ à viris fornicationis causâ recesserint, atque præter hanc unicam causam recedere (nempe quoad thorum et habitationem) fas omninò non esse. Altera questio, quæ in hoc priori libro discutitur, versatur circa illud Apostoli, ib. 1 Cor. 7, 12: *Cæteris ego dico, non Dominus, si quis frater uxorem habet infidelem, et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam, quod monendo dictum ab Apostolo docet Augustinus, ita ut fideles juxta Apostoli consilium in relinquendis conjugibus infidelibus datâ licentiâ non utantur. Pollentius enim sentiebat vetitum ibi esse à Paulo, ne conjuges etiam infideles dimittantur à fidelibus. Postremò, atque, ut ita dicam, obiter attingit S. Augustinus questionem de catechumenis in ultimâ vite periodo constitutis, an iis nec petentibus neque pro se respondere valentibus prosit baptizari, ac resolvit affirmativè.*

In posteriori autem libro, S. doctor arguit Pollentium eò quòd existimaverit adulterio perinde atque morte solvi conjugium, ad idque spectare quod scribit Apostolus, 1 Cor. 7, 39: *Quòd si dormierit vir ejus, liberata est, ita ut unum idemque significet mortuum et adulterum.* Deinde diluit Pollentii argumenta ac varia confutat, quæ suboriri timebat incommoda, nisi repudiata adulterâ, aliam ducere viro liceat.

Itaque in secundâ questione hujus posterioris libri observat S. Augustinus, quòd dimittere conjugem infidelem nec vetet nec jubeat Christus, moneat verò Paulus ne fiat, quando scilicet iste infidelis consentit habitare cum fideli, quia etsi liceret ex Christo id fa-

est adversarios sibi Augustinum tantâ fiduciâ vindicare, et opponere Innocentio III et theologis omnibus.

94. Dùm itaque in priori textu qui nobis opponitur ex lib. 2: *Nullius viri*, etc., affirmat S. doctor tunc mulierem desinere esse uxorem prioris viri, si iste moriatur, loquitur de casu adulterii, quo non solvi matrimonium propugnat adversus Pollentium, qui contendebat adulterium posse morti equiparari, ac proinde immediate prosequitur: *Non si fornicetur*, quibus verbis explet sententiam, et tamen ab auctore quem refellimus prætermittuntur.

95. In altero autem textu non accedit S. Augustinus ad hanc questionem, sed exponit verba Apostoli: *Cæteris ego dico, non Dominus: Si quis frater*, etc., de consilio non dimittendi conjugem infidelem etiam quoad thorum et habitationem, cum conjux infidelis consentit pacificè vivere cum conjuge fidei ob incommoda quæ ex illâ separatione oriuntur; Pollentius enim contendebat in citatis Apostoli verbis contineri præceptum (1).

96. In tertio demùm propositionem illam generalem: *Propter quodlibet fornicationis genus*, etc., profert S. doctor coherenter ad Apostoli consilium de quo supra. Quod vero spectat ad alteram textus Paulini partem: *Quod si infidelis discedit, discedat*, eam non attingit, nec verbum de eâ habet. Cùm igitur quæstio S. Augustini cum Pollentio circumscripta fuerit ad conjugia Christianorum, vel infidelium quorum alter convertitur et alter consentit habitare cum illo, propositiones ejus generales coarctandæ sunt ad substratam materiam; alioquin sequeretur nec dirimi posse juxta Augustinum conjugia rata Christianorum per solemnem professionem, adeoque non posse qui in seculo relictus est novas contrahere nuptias, quod adversatur Ecclesiæ doctrinæ.

97. Nunc coronidis gratiâ addimus 1° vel ipsum S. Augustinum doctrinam suam veluti omninò certam minimè proposuisse, cum sub finem libri 1, scribat:

cere, non tamen expediat ob gravia incommoda quæ exinde oriuntur, quia multa sunt quæ fieri licent, at non expediunt; etsi enim hoc injustum non sit, *prohibet tamen Apostolus consilio charitatis*. Demùm c. 20 ostendit S. Augustinus de conjugibus infidelibus non dimittendis consilium Apostoli esse, non præceptum, et constanter insistit in illis verbis: *Si quis frater habet uxorem infidelem*, etc.; aliam verò partem in quâ consistit quæstionis nostræ cardo: *Quod si infidelis discedit, discedat*, nullâ unquam ratione attingit.

Brevem hanc volumus duorum istorum librorum de adulterinis Conjugiis analysim instituere, tum ut pateat quàm parùm fidendum sit neotericis doctoribus dùm tantâ fiduciâ jaçant auctoritatem S. Augustini, ut arguant Ecclesiæ praxim; tum ut pateat principia generalia quæ ipsi obijciunt ex S. Augustino esse coarctanda ad substratam materiam. Hæc vidit Binterim, hinc, ut mox dicemus, in patrocinium causæ suæ non ascivit S. doctorem.

(1) Binterim hæc de causâ, non solum inter Patres quos pro suâ sententiâ adducit, non recenset S. Augustinum, sed præterea apertè profertur se cum debitâ reverentiâ ab hac Augustini interpretatione recedere. Cf. op. et l. c., § 2.

« Questionem tamen de conjugii obscurissimam esse non nescio. Non audeo profiteri omnes sinus ejus vel in hoc opere, vel in alio me adhuc explicasse vel jam posse, si urgear, explicare (1). » Et sanè nonnulla habet quæ cum doctrinâ nunc ab Ecclesiâ catholicâ receptâ non planè coherent, e. g., dùm docet ibidem non aliam ob causam quàm ob adulterium admitti posse separationem quoad thorum, cum Ecclesiâ contrarium statuerit in conc. Tridentino, à quo aliæ plures percensentur, ut ex inferiùs dicendis constabit, 2° ipsum S. doctorem agnoscere majorem firmitatem in conjugii Christianorum, quàm in aliis quoad vinculum. Jam verò hoc falsum esset, si admitteretur Augustinum docuisse quælibet conjugia etiam in infidelitate contracta non nisi morte dissolvi; 3° proinde concludimus ejus generalia principia ad alia non minus certa ac generalia ejusdem S. Patris principia esse exigenda, ejusmodi illud est: « Quod universa tenet Ecclesiâ, nec conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate apostolicâ traditum rectissimè creditur (2), et aliud: « Quod tota per orbem frequentat Ecclesiâ, quin ita faciendum sit disputare, insolentissimæ insanix est (3). » Et hæc de Augustino.

98. Ad 3. Resp. I. Nego suppositum, tale nempe fuisse Augustini judicium, ut ex hactenus disputatis apertissimè constat.

99. R. H. D. Si theologi et canonistæ dùm in aliquam sententiam conspirant solidis destituerentur rationum momentis, C. Si solidis sint fundamentis innixi, ut in casu nostro, N. Falsum præterea est theologos et canonistas unicè inniti Gratiani et Innoc. III auctoritati; sed fulciuntur insuper auctoritate reliquorum Rom. pontificum, imò et Ecclesiæ universæ, quæ hæc doctrinam in praxim deduxit. Quamvis autem canon *Si infidelis* S. Gregorii M. non sit, desumptus tamen est ex antiquissimo scriptore sec. IV, qui hæc in parte receptam in Ecclesiâ doctrinam secutus est, nec aliquid commune habet cum erroribus sectæ cui adhesit. Pro certo autem adversarii assumunt in suâ argumentatione textum Apostoli, ac Patres quos laudavimus nobis non astipulari, cum nos contrarium ostenderimus. Quod verò adjiciunt de paucorum theologorum gravitate, intelligendum procul dubio est de gravitate *relativâ*; istis enim neotericis qui impugnant Ecclesiæ doctrinam theologi omnes qui ipsis adversantur leves sunt, cum sibi solis vindicent gravitatem et pondus.

100. Ad 4. D. Id est, nulla documenta suppetunt anteriora sec. X, quibus constat dissoluta fuisse ejusmodi conjugia, Tr. Nulla reipsâ soluta fuerunt, aut saltem solvi non potuerunt, N. Etenim eo ipso quòd sec. V, ut testimonia à nobis allata ostendunt, doctrinâ nostrâ fuerit in Ecclesiâ communis, patet eadem ætate,

(1) Cap. 25, n. 52. Tantùm abest ut S. Augustinus voluerit se fidelem traditionis interpretem exhibere præsertim in quæstione de quâ agimus!

(2) Lib. 4 de Bapt. c. 24, n. 51.

(3) Epist. 54 ad Januar., n. 6.

imò et anterioribus seculis in praxim eam fuisse deductam, vel saltem deduci potuisse, nisi rerum adjuncta et humana prudentia aliter faciendum dictassent. Non enim omnia quæ licent semper expediunt. Perturbationes porrò, scandala paganorum, infidelium principum leges, nullum perversionis periculum, imò conversionis alterius partis spes aliud tunc temporis suadebant. Hæc autem cum postea cessaverint, frequentiores ejusmodi conjugiorum solutiones factæ sunt (1).

101. III. Obj. : 1° Cùm alter conjugum in hæresim labitur, nec vult pacificè et sine Creatoris injuriâ cum alio conjugè vivere, non dissolvitur matrimonium, etsi par videatur ratio, atque eadem incommoda occurrant, quæ in matrimonio infidelium observantur. 2° Conjugale vinculum dissolvi nequit propter adulterium, ergo nec propter infidelitatem, quæ naturæ matrimonii multò minus vel nullatenus adversatur. 3° Non consentiunt theologi et canonistæ quonam certo et definito tempore prioris conjugii vinculum dissolvatur; nec verò dissolvitur antequàm secundum contrahatur; nam si ante illud tempus altera quoque pars convertatur, non erit amplius dissolutioni locus; nec dissolvitur quando secundum contrahitur aut jam contractum est: etenim ut secundum validè iniri possit, omninò necesse est ut nullum sit vinculum prioris. 4° Denique in iis quæ ad Sacramenta pertinent tationem partem eligere debemus; sed longè tutius est ut conjux fidelis continentiam servet quàm nubat; nam si se contineat nihil metuendum est; si verò nubat obijcit se periculo frustrandi Sacramenti, atque inducenda polygamix simultaneæ. Ergo.

102. R. ad 1 et 2, N. paritatem. In iis enim quæ à Dei sic volentis arbitrio pendent, comparationes instituentur non sunt. Nihil proinde proficiunt adversarii nisi ostendant à generali indissolubilitatis lege divinitus exceptam non fuisse causam infidelitatis, sicut hæresis et adulterii causas exceptas non fuisse paulò post ostendemus. Accedit hæresim et adulterium supervenire in objectis casibus matrimonio, infidelitatem verò ipsum præcedere.

103. Ad 3. D. Non consentiunt omnes in puncto temporis definiendo quo prioris conjugii vinculum dissolvatur, Tr.; circa dissolutionem ipsam, N. Cæterùm Benedictus XIV, l. c., ex quodam decreto congregationis concilii ostendit longè probabilis prius conjugium dirimi nec antequàm contrahatur, nec postquàm contractum fuerit, sed quando contrahitur secundum; ut enim secundum hoc validè contrahatur, minimè necesse est, ut adversarii asserunt, primum ante fuisse solutum, sed sufficit si primum tunc dissolvatur quando contrahitur alterum (2).

(1) Mirum videri debet Binterim urgere auctoritatem Patrum Græcorum, et praxim Ecclesiæ Græcæ pro indissolubilitate conjugiorum infidelium in casu nostro, cum compertum sit semper facilliores se exhibuisse Patres Græcos et Græcam Ecclesiâ in solvendis conjugii, etiam Christianorum, ut postea videbimus, quàm Patres Latinos aut Latinam Ecclesiâ.

(2) Atque id sensit S. Thomas, qui in Suppl. q. 59,

104. Ad 4. N. suppositum. Si enim sententiâ nostra certa est, ut eam evicisse confidimus, adversariorum non tutior, sed *falsa* omninò erit et omni probabilitate destituta, imò et *erronea* utpote contraria Romano um pontificum doctrinæ et Ecclesiæ praxi. Alioquin ipsi pontifices in damnatam propositionem impigissent. Itaque non magis tutum esset hanc sententiam sectari, quàm olim fuisse sectari sententiam S. Cypriani (qui tamen gravitate, doctrinâ et sanctitate longè adversariis nostris præstabat) de rebaptizandis tinctis ab hæreticis, cum adversaretur sententiæ S. Stephani Romani pontificis.

105. Et hæc quidem cum interpellari conjux infidelis potest; quid si interpellari non possit? Sacra congregatio concilii adhæsit illorum sententiæ, qui censent in ejusmodi casu necessariam esse summi Pontificis dispensationem, ejus est declarare in quibusnam rerum adjunctis desinat obligare præceptum divinum quocum prædicta interpellatio ante rescissionem matrimonii videtur conjuncta (1). Sanè Gregorius XII locorum ordinariis, parochis et presbyteris missionariis societatis Jesu in Angolâ, Æthiopiâ et Brasiliâ degentibus potestatem fecit dispensandi cum quolibet conjuge, qui christianæ religioni nomen dederit, ut novum posset inire conjugium, omissâ interpellatione alterius conjugis infidelis, quem constaret legitime interpellari non posse (2). Hinc etiam Benedictus XIV (3) potestatem concessit nuntio Venetiis commoranti, ut in simili rerum eventu posset ab ejusdem interpellationis onere eximere conjuges conversos existentes in loco pio catechumenorum ejusdem civitatis Venetiarum.

106. Ex dictis et illud à fortiori consequitur, posse conjugem fidelem in ejusmodi rerum statu profiteri religionem aliquam ab Ecclesiâ approbatam, et si de marito sermo sit, suscipere sacros ordines, quia quamvis non dissolveretur connubium quoad vinculum, solvitur tamen quoad thorum et habitationem, ita ut conjux pertinax in suâ infidelitate jus ad utrumque amittat, etiamsi postea respiscat et convertatur, prout contingit in casu adulterii, ac ita censet S. Thomas (4). Quoad quæstiones reliquas hic agitari solitas

art. 5, ad 2: « Crimen, inquit, uxoris nolentis cohabitare sine contumeliâ Creatoris absolvit virum à servitute, quâ tenebatur uxori, ut non posset eâ vivente aliam ducere: sed nondùm solvit matrimonium, quia si de blasphemiâ illâ converteretur, antequàm ille aliud matrimonium contraheret, redderetur ei vir suus: *Sed solvitur per matrimonium sequens*, ad quod pervenire non posset vir fidelis, nisi solutus à servitute uxoris suæ per culpam ejusdem. »

(1) In decreto dato 17 jan. an. 1722.

(2) Cf. Benedict. XIV, de Synodo diœc., lib. 13, cap. 21, n. 4.

(3) Cf. ejusdem Constit. quæ incipit: *In supremâ*, in ejus Bullarii tom. 1, n. 117, pag. 485, seqq.

(4) Cf. in Suppl. q. 59, art. 4, et art. 5, ad 4, ubi hæc in rem nostram scribit: *Si post conversionem viri aliqua probabilis spes de conversione uxoris sit, non debet votum continentix viri emittere, nec ad aliud matrimonium transire... Si autem non sit spes de conversione, potest ad sacros ordines vel ad religionem accedere, prius requisitâ uxore ut convertatur; et tunc*

consuli possunt theologiae moralis institutores.

PROPOSITIO III. — *Matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem religionis professionem alterius conjugum dirimitur.*

107. De fide est juxta sanctionem concilii Trid., sess. cit., can. 6: *Si quis dixerit matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem religionis professionem alterius conjugum non dirimi, anath. sit.* Ita verò ejus veritatem astruimus. Ecclesia, auctoritate sibi divinitus tradita, ut paulò post ostendemus, potuit contractui conjugali nonnullas condiciones apponere ut valeat seu legitime contrahatur; ergo et eadem auctoritate potuit eidem contractui jam inito condiciones apponere ut firmus consistat vel dissolvatur.

108. Potuisse autem Ecclesiam hanc conditionem juxta divinam sibi factam potestatem apponere, ut solvatur vinculum conjugale matrimonii rati et non consummati, si voluerit alter conjugum perfectiorem vitam amplecti per solemnem religionis professionem, constat ex facto. Universa enim Ecclesia approbante, Innocentius III, in cap. *Ex parte*, de Conversione conjugatorum (1); et ante ipsum Alexander similiter III, in conc. Lateranensi III, quod celebratum est an. 1179, cap. *Verum* (2), et cap. *Ex publico*, sub eodem titulo (3), non solum declararunt id fieri licitè posse, sed praeterea et exemplo sanctorum id confirmarunt, ac verba Christi: *Non licet viro uxorem suam, nisi fornicationis causâ dimittere*; de matrimonio consummato intelligi debere affirmarunt. Caeteri subsequentes pontifices id ipsum constanter docuerunt; sed et ante laudatos pontifices non obscura suppetunt sanctorum Patrum effata, et sanctorum exempla à Bellarmino collecta (4), quae si rem planè non conficiunt, ostendunt tamen Ecclesiae spiritum, et hujus dogmatis germinem in traditione, quae postea evoluta est. Porro juxta notissimas S. Augustini regulas superius adductas: *Quod universa tenet Ecclesia*, etc., tum etiam: *Quod tota per orbem frequentat Ecclesia, quin ita faciendum sit disputare, insolentissimae insaniae est*; ac iterum: *Quae sunt contra fidem vel bonam vitam (Ecclesia) non approbat, nec tacet, nec facit* (5), rectè concluditur ex collata sibi auctoritate 1° Ecclesiam ita sanxisse circa matrimonia rata et non consummata fidelium, qui sanctius vitae genus profiteri constituunt; 2° jure Tridentinum adversus Protestantes cit. canonem statuisse, quia, licet, ut plerisque theologis placet (6), non ageretur in eo nisi de re ad disciplinam spectante,

si postquam vir sacros ordines suscepit, uxor convertatur, non est sibi vir suus reddendus, sed debet sibi imputare in poenam tardae conversionis, quòd viro suo privatur.

(1) Apud Pitheum, op. cit. tom. 2, pag. 175.

(2) Ibid., p. 174.

(3) Ibid.

(4) Lib. 2 de Monachis, c. 58.

(5) Epist. 55 ad Januar., cap. 19, n. 55.

(6) Sanè Suarez, de Religione, tom. 5, lib. 9, cap. 22, n. 20, concludit: *Votum solemne religionis habere hunc effectum (solvendi conjugium ratum fidelium) EX ECCLESIAE STATUTO*, quod deinde fusè ostendit. Ipsum plures recentiores theologi sequuntur, Kuogler, Simonnet, auctor theologiae Wirceburgensis,

cùm tamen, ut alias animadvertimus (1), illa sit cum jure conjuncta, rectè potuit anathema dicere iis qui hæc de causâ Ecclesiae doctrinam et praxim perstringunt.

109. Hæc nobis brevior ac tutior via ad hanc veritatem vindicandam visa est. Si quis tamen aliam inire velit contendens eam repetendam esse aut immediate ex jure divino aut ex ipsâ naturæ lege (2), per nos licet.

Difficultates.

110. Obj. 1° Matrimonium legitime contractum jure naturali et divino est indissolubile; 2° verba Christi: *Quod Deus conjunxit, homo non separet*, sunt prorsus generalia neque exceptionem admittunt, et 3° matrimonium ratum fidelium est æquè verum Sacramentum ac sit matrimonium consummatum, idèòque nullâ inquam ratione dirimi potest; institutum siquidem et ipsum est ad representandam perpetuam ac indissolubilem Christi cum Ecclesia conjunctionem; quapropter conjuges, dum matrimonium celebrant, mutuam atque irrevocabilem sibi tradunt in corpus potestatem. Quòd si hæc, quae explorata apud omnes sunt, utpote in ipsâ matrimonii naturâ ac divino jure fundata, comparentur cum probationibus thesis, longè meliùs hujus falsitas elucescet. 4° Primò enim non possunt ejusmodi solutionis monumenta sec. XII anteriora proferri. 5° Exempla praeterea sanctorum non sunt ad rem, cum non constet utrum nuptias aut sponsalia tantum contraxerint, neque utrum fuerint soluta illorum conjugia quoad vinculum, aut tantummodò quoad thorum; et, quod caput est, utrum jure ita illi se gesserint necne. Non enim, ut cuique compertum est, omnes actiones sanctorum ad strictam regulam exigi possunt. 6° Cùm igitur neque ex verbo Dei scripto, neque ex verbo Dei tradito constet de hæc exceptione pro matrimonio rato, 7° ut non pauci ex ipsis catholicis theologis fatentur, 8° unde ejusmodi exceptionem derivare possumus? Num ex jure ecclesiastico? Atqui Ecclesia nihil potest in Sacramentorum substantiam; 9° et si hæc ratio semel admitteretur, quot sequerentur absurda? Pontifices nempe pro libito posse conjugia quaecumque dissolvere, uti per susceptionem ordinum, quae tamen absque esse nemo non videt. Attamen nullum discrimen assignari potest inter votum solemne ordinum et votum solemne religionis, quod, ut animadvertunt Sarpinus et Couraierius (3), 10° non est nisi jure eccle-

Drouin, La Luzerne, alique passim apud Carrière, op. cit. p. 2, sect. 5, § 2.

(1) Cf. tract. de Euch., num. 555; de Ord., n. 55, et alibi.

(2) Alii enim hunc effectum repetunt ex jure naturali; alii ex jure divino positivo, quorum sententias refert et expendit Suarez, loc. cit., et latè confutat. Ex recentioribus tamen adhuc repetunt ex jure divino positivo Billuart, diss. 5, art. 2, § 1, Tournely, quæst. 5, art. 2, ad quæst. *Ad matrimonium ratum et non consummatum*, etc., post conclus. ad quæsit. 1, resp. 3, seu edit. Paris. 1765 tom. 11, p. 175. Huic sententiae adheret Carrière, l. c.

(3) Storia del concilio di Trento, Londra 1751, lib. 8, num. 65.

siastico constitutum, quemadmodum declaravit Bonifacius VIII, in 6 Decretalium, cap. unico, de Voto et voti Redemptione. Ergo.

111. R. ad 1. D. Matrimonium legitime contractum absolutè utroque jure indissolubile est, Tr. vel C.; contractum conditionatè, N. Hanc porrò conditionem: *Nisi perfectiorem vitam ante ejus consummationem juxta Ecclesiae doctrinam profiteri velim*, tacitè includit omne Christianorum conjugium juxta dicta.

112. Ad 2. D. Nullam exceptionem admittunt ex auctoritate humana, C., divinitus accepta, N. Addimus praeterea ex Ecclesiae interpretatione, ut vidimus, hæc aliaque similia Scripturarum effata de matrimonio consummato accipi seu intelligi debere.

113. Ad 3. D. Sed conditionatè susceptum, C.; absolutè, N. Conditione autem non purificatâ, ut aiunt, per consummationem matrimonii, contractus transit in absolutum. Sacramentum porrò, ut omnes norunt, sequitur naturam contractus ex quo exsurgit. Exinde responsio patet ad id quod adjicitur de representatione unionis Christi cum Ecclesia, et de potestate quam conjuges vicissim in corpus suum tradunt.

114. Ad 4. Tr. Ex eo enim quòd hujusmodi solutionis monumenta afferri nequeant sec. XII anteriora, id unum sequitur, nempe Ecclesiam hæc suâ potestate usam non esse ante illam epocham; quanquam, uti annotavimus, Romani pontifices in suis decretis non tanquam de jure novo aut novâ praxi recens inveci loquantur, sed tanquam de re jamdiu in usu positâ (1).

115. Ad 5. D. Id est, sanctorum exempla quae adduci solent rem decretoriè per se non omninò conficiunt, C.; non insinuant saltem, ut diximus, Ecclesiae spiritum, N. Hinc caeterae concidunt superstructae adversariorum observationes.

116. Ad 6. D. Non constat ex Dei verbo sive scripto sive tradito de hæc exceptione factâ divinitus immediate, Tr.; saltem mediatè, uti exposuimus, N.

117. Ad 7. D. Ut non pauci theologii fatentur, qui Catholici nomine tenus sunt aut Janseniani (2), C.;

(1) Sic enim inter caeteros loquitur Innocentius III, cap. *Ex parte 14*, de Convers. conjugat.: *Nos tamen nolentes a praedecessorum nostrorum vestigiis declinare, qui responderi consulti, antequam matrimonium sit per carnalem copulam consummatum, licere alteri conjugum, relicto inconsulto, ad religionem transire, ita quòd reliquus ex tunc legitime poterit alteri copulari.*

(2) Tales sunt Leridant, *Examen de deux questions sur le mariage*, pag. 458, seqq.; Pile, *Dissert. sur l'indissolub. absolue du lien conjugal*, qui affirmare non dubitavit juxta principia Janseniana, fidem circa matrimonii indissolubilitatem à duodecimo saeculo decretum, cui defuit necessaria libertas; Tabaraud, *Principes sur la distinction*, etc., 1 ed. p. 28, pag. 235, seqq., et pag. 591, ac in novâ edit. pag. 581, seqq. Nec verò silentio praetereundum censeo hos ipsos auctores eosdem esse, qui impugnarunt doctrinam et praxim Ecclesiae catholicae de dissolutione conjugii infidelium, eum eorum alter ad fidem christianam convertitur, renuente altero pacificè cohabitare cum converso; nec aliter se gerere debebant si sibi con-

verè Catholici, N. Ejusmodi enim theologi proditores potius appellandi sunt, qui non verentur adversus dogmaticam concilii œcumenici definitionem Protestantibus causam catholicam proderè. Heu! sæpè nimium ob ejusmodi homines gemere Ecclesia debuit!

118. Ad 8. Resp. ab auctoritate divinâ quae Ecclesiae suae hanc facultatem communicavit, ac praecipue Christi vicario Romano Pontifici. Quamvis verò Ecclesia directè nihil possit in Sacramentorum substantiam, indirectè tamen, ut jam innuimus, et uberius paulò post explicabimus, plura statuere potest ad legitimum illorum administrationem ac susceptionem.

119. Ad 9. Neg. illa absurda sequi quae adversarii autumant; non sequitur inprimis posse Romanos pontifices pro libito conjugia solvere, cum hæc potestas illis à Christo collata fuerit in adificationem, non autem in destructionem. Nihil praeterea se posse circa matrimonia consummata quoad eorum solutionem, non semel ipsi summi pontifices professi sunt. Tota igitur eorum potestas versatur circa matrimonia rata et non consummata in quibus, ita poscentibus rerum adjunctis, dispensare possunt, quidquid nonnulli sentiant (1). Constat enim plures pontifices saepius in illis dispensasse; quare ne dicamus Romanos pontifices in re tam gravi, non dissentiente, inò tacitè saltem approbante universâ Ecclesia, errasse, ac propterea totidem adulteria permisisse iis qui post ejusmodi solutionem ad nova vota transierunt, fatendum est traditam illis à Christo hanc facultatem.

120. Non alterum sequitur; siquidem non ignorant

stare volebant. Hi omnes magistrum suum secuti sunt Paulum Sarpinum qui loc. cit. jam scripserat: *Che non si scioglia il legitimo matrimonio non consumato per la solenne professione religiosa è stato un grande ardire del concilio di pronunziare anatema contro il sentimento, che in se è ortodosso quanto altro mai. Imperocchè se è vero che il matrimonio ha tutta la sua perfezione prima della coabitazione, e che il Vangelo non permette il divorzio se non nel caso di adulterio, non si sa vedere, con quale autorità condannar si possano quei che pretendono che il nodo del matrimonio non rompa dalla professione solenne di religione; tanto più che la solennità della professione è una cosa di diritto puramente ecclesiastico, etc.* Verum cf. quae adversus Sarpinum scripsit card. Pallavicini *Istoria del concilio di Trento*, lib. 23, cap. 9, n. 7.

(1) Ita ex recentioribus sentiunt Tournely, loc. cit. edit. cit., p. 178; Collet, de Matrimon., n. 445, seqq. Carrière autem l. c., puncto 5, questionem problematicè proponit, ita tamen ut innuat se in negantem sententiam inclinare per motum principio de sequenda parte tutiori, ubi agitur de valore Sacramentorum. Jam verò, eum iidem auctores fateantur saepius Romanos pontifices in ejusmodi conjugii dispensasse, incipientes saltem à Martino V usque ad Pium VII, ut refert Carrière, non video quare ab auctoribus catholicis hæc potestas Romanis pontificibus denegari possit, aut etiam in dubium revocari. Huc enim apprimè facit principium laudatum à Bened. XIV, quod habet Veracruz in Specul. part. 2, art. 27: *De Pontificis potestate postquam dispensavit dubitare, instar sacrilegi est; esset enim Christo, quasi exprobrare, quòd non satis Ecclesiae suae providisset: Nulla ferè sunt argumenta quae ab his auctoribus proferuntur, quaeque intorqueri nequeant adversus hanc ipsam propositionem, quam et ipsi astruunt adversus Protestantes.*